

15.6.2016

Turun kaupungin Kupittaaan psykiatrista sairaalaa koskeva valvonta-asia

Turun Sanomat uutisoi 18.2.2016, että Turun kaupunginsairaalan psykiatri-silla suljetuilla osastoilla on ilmennyt vakavia väärinkäytöksiä. Potilaita on lehden mukaan nöyryytetty, pahoinpidelty ja lääkitty tiedottomiksi.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) otti 18.2.2016 Ku-pittaaan psykiatrisen sairaalan toiminnan asianmukaisuuden omasta aloit-teestaan selvitettäväkseen. Asian välittömässä selvittelyssä ilmeni, että jul-kisuudessa esitetyt tapahtumat pääasiallisesti kohdistuivat Turun kaupun-gin Kupittaaan psykiatrisen sairaalan toimintaan vuonna 2013 vanhuspsy-kiatrian osastolla G1.

Valvira antoi 19.2.2016 määräyksen suorittaa Kupittaaan psykiatrisen sairaa-lan vanhuspsykiatrian osaston G1 toiminnan tarkastus, ja 17.3.2016 mää-räyksen suorittaa suljettujen osastojen toiminnan tarkastus. Tarkastuksissa noudatettavaan menettelyyn tuli soveltaa hallintolain 39 §:n ja mielenterve-yslain 33 a §:n säännöksiä. Tarkastuksissa tuli selvittää tarkastettavan yk-sikön toiminnan lainmukaisuuden arvioimiseksi tarpeelliset seikat.

Valvira teki yhdessä Lounais-Suomen aluehallintoviraston kanssa ensin 24.2.2016 vanhuspsykiatrian osaston G1 tarkastuksen, jota koskeva tar-kastuskertomus on liitteenä 1. Tämän jälkeen Valvira yhdessä Lounais-Suomen aluehallintoviraston kanssa teki 23.3.2016 Kupittaaan psykiatrisen sairaalan suljettujen osastojen akuutin suljetun osaston A1, akuutin avo-osaston A2, päihdepsykiatrian osaston A3, suljetun kuntoutusosaston A6, vanhuspsykiatrian osaston G1 ja vanhuspsykiatrian osaston G2 osastotoi-minnan tarkastuksen, jota koskeva tarkastuskertomus on liitteenä 2.

Ratkaisu

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) toteaa, että kahdessa tarkastuksessa varmistettiin akuuttien psykoosien hoidon ja erityisesti mielenterveyslain 4 a luvussa tarkoitettujen itsemäärää-misoikeuden rajoitusten käytön sekä sairaalan omaan henkilöstöön kohdistuvan omavalvonnan asianmukaisuus Kupittaaan psykiatrisen sairaalan suljetuilla osastoilla.

Valvira toteaa, että sairaala on nopeasti joko korjannut tai korjaamas-sa suuren osan Valviran tarkastuksissa 24.2. ja 23.3.2016 ilmenneistä puutteista ja epäkohdista.

Valvira kehottaa Turun kaupungin hyvinvointitoimialan terveysterveyspalvelujen palvelualuejohtajaa huolehtimaan palvelun laadun ja potilastur-vallisuuden varmistamiseksi siitä, että

- muistisairauspotilasta hoidetaan asianmukaisessa hoitopaikassa, jossa on sairauden hoidon edellyttämä osaaminen
- akuutin vastaanotto-osaston A1 ja suljetun kuntoutusosaston A6 hoitotyön henkilöstömitoitus arvioidaan ja tarkistetaan

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

- suljetun kuntoutusosaston A6 potilaan siirtämistä osastolla A8 sijaitsevaan erilliseen eristämistilaan pyritään mahdollisuuksien mukaan välttämään
- eristetyllä potilaalla on mahdollisuus saada viivytyksettä myös ääniyhteys hoitohenkilökuntaan
- sairaalassa on jatkuvasti leposide-eristämisen turvallisen toteuttamisen hallitsevaa hoitohenkilökuntaa saatavilla
- kaupungin palveluksessa työskentelevillä terveydenhuollon ammattihenkilöillä on asianmukainen oikeus toimia tehtävissään
- sairaalassa toteutetaan suunnitelmallista omavalvontaa ja edistetään avointa turvallisuuskulttuuria potilaiden hyvän hoidon ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi, ja valvontailmoitusten tekemistä harkittaessa pyydetään valvontaviranomaiselta herkästi neuvontaa tilanteen punnintaa varten.

Valvira katsoo lisäksi, että yleisenä tavoitteena Kupittaa sairaalassa tulisi olla akuuttien psykiatristen potilaiden sijoittaminen yhden hengen huoneisiin.

Valvira jatkaa yhdessä Lounais-Suomen aluehallintoviraston kanssa Turun kaupungin Kupittaa psykiatrisen sairaalan valvontaa. Jälkivalvonnassa varmistetaan, että Valviran tarkastuskertomuksissa ja tässä päätöksessä esiintuodut puutteet ja epäkohdat on korjattu. Jälkivalvonnassa otetaan huomioon myös Kupittaa psykiatrisessa sairaalassa annetusta hoidosta tehtyjen kanteluiden ratkaisuisissa todettavat seikat. Asian yhteydessä vireille tulleiden Kupittaa psykiatrisessa sairaalassa annettua hoitoa koskevien kanteluiden käsittelyn yhteydessä Lounais-Suomen aluehallintovirasto tai Valvira arvioi muun muassa potilaalle annetun hoidon lääketieteellisen asianmukaisuuden, toiminnan lainmukaisuuden sekä potilasasiakirjamerkintöjen laatimisen laissa säädetyllä tavalla. Jälkivalvonnassa arvioidaan lisäksi niiden toimenpiteiden tarve, joihin meneillään olevan Turun kaupungin sisäisen tarkastuksen raportti ja poliisin käsiteltävänä olevat asiat mahdollisesti antavat aihetta.

Selvitys

Asian ratkaisu perustuu kahdessa tarkastuksessa tehtyihin havaintoihin sekä seuraavaan Kupittaa sairaalaa koskevaan selvitykseen:

- Mielenterveys- ja päihdepalvelut- organisaatio 2016, päivätty 10.2.2016/sv (Turun kaupungin hyvinvointitoimiala)
- Kuvaus vanhuspsykiatrian osaston G1 toiminta-ajatuksista, rakenteesta ja vastuuhenkilöistä sekä henkilöstömitoituksesta mukaan lukien luettelo työntekijöistä 2009-2016
- Turun kaupungin hyvinvointitoimialan mielenterveys- ja päihdepalvelujen psykiatristen yksiköiden potilasturvallisuussuunnitelma 23.12.2015, allekirjoittamaton
- Turun kaupungin hyvinvointitoimialan vanhuspsykiatrian vastaanotto-osaston G1 lääkehoitosuunnitelma 25.1.2014, allekirjoittamaton
- Akuutin suljetun osaston A1 lääkehoitosuunnitelma 2.4.2016, toiminnan kuvaus ja potilasopas

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

- Turun kaupungin hyvinvointitoimialan, Mielen terveys- ja päihdepalvelujen ja VSSH:n Ohje mielen terveyspotilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta 11.6.2015/TN
- Potilasasiakirjamerkinnot/Kirjautuminen e-Opistoon ylläkäri Päivi Tuomainen 1.12.2014
- Turun kaupungin hyvinvointitoimialan Uusi- Pegasos-yleinen kirjaamisen ohje 15.10.2014
- Turun psykiatrisen erikoissairaanhoidon, Hallintokantelut, valitukset, muistutukset ja potilasvakuutuskeskuksen selvityspyynnöt vuosina 2011-2015 (päiväämätön)
- Kupittaa psykiatrisen sairaalan tilastoimat eristystapahtumat 2004-2015 ja osastojen keskimääräinen kuormitus/24.3.2016
- Perehdytys Turun psykiatrialla perehdyttäjän ohjeet (päiväämätön, allekirjoittamaton)
- Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen psykiatrisen erikoissairaanhoidon osaston henkilökohtainen perehdytysuunnitelma-lomake (päiväämätön)
- Rakennuksen pelastussuunnitelma Rakennus 4 6.11.2011 Turun Tilaliikelaitos
- Osaston G1 tiedotustilaisuus 27.9.2013, muistio, allekirjoittamaton
- Sisäisen tarkastuksen raportti vanhuspsykiatrian osastosta G1/30.9.2013
- Turun hyvinvointitoimialan Psykiatrisen erikoissairaanhoidon kokousmuistio 3.12.2013 Turun psykiatrisen erikoissairaanhoidon osaston G1 asioista, allekirjoittamaton
- Osaston G1 allekirjoittamattomat ja päiväämättömät toimintakertomukset 2013-2015
- Kupittaa sairaalan psykiatristen osastojen A1, A3, A6 ja G1 RAI-tulokset 1.1.2015-17.3.2016
- Turun kaupungin terveystoimen sairaala-apteekin 7.3.2016 päivätty osastokäyntipöytäkirja 2016 koskien sairaala-apteekin Fimean määräyksen 6/2012 mukaista käyntiä 18.2.2016 vanhuspsykiatrian osastolla G1
- Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja Turun kaupungin hyvinvointitoimialan 2.2.2015 voimaan tullut sopimus psykiatrian päivystyspalvelujen hoitamisesta 8.1.2015
- Valviran muistio 15.3.2016 Kupittaa psykiatrisen sairaalan osaston G1 työntekijöiden Terhikki-rekisteriin merkittyjen oikeuksien tarkistus; oikeudetta sairaanhoitajana toiminut henkilö
- Turun psykiatrisen erikoissairaanhoidon vastuuhenkilöiden selvitys toimenpiteistä, joihin ryhdyttiin osastolla G1 vuonna 2013 todettujen väärinkäytösten johdosta vuosina 2013-2015 - Lisäksi taustatietoa toiminnasta 24.3.2016, allekirjoittamaton
- Fimean pöytäkirjaote 4.4.2016 sairaala-apteekin tarkastamisesta 8.- 9.3.2016
- Valviran muistio 5.4.2016 keskustelusta puhelimesta 5.4.2016 Fimean yliproviisori Anna von Bonsdorffin kanssa
- Turun kaupungin rekrytointiopas (päiväämätön)
- Suljetun kuntoutusosaston A6 kuvaus, potilasopas ja lääkehoitosuunnitelma 17.7.2014

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

- Päihdepsykiatrian osaston A3 kuvaus, lääkehoitosuunnitelma 5.5.2015, potilaspalautteita ja HaiPro-ilmoituksia
- Turun psykiatrian vanhuspsykiatrian vastaanotto-osaston G1 osaston toimintatavat virheiden ja läheltä piti-tilanteiden sattuessa ja miten niitä käsitellään sekä tämän hetkinen ohjeistus 10.1.2014, allekirjoittamaton ja HaiPro-potilasturvallisuusilmoitusten kopioita
- Akuutin avo-osaston A2 potilasopas
- Potilasturvallisuuden toimenpideohjelma vuodelle 2015, päiväämätön ja allekirjoittamaton
- Luettelo potilasturvallisuutta taidolla verkkokoulutuksen vuonna 2014 suorittaneista vanhuspsykiatrian osaston G1 työntekijöistä (päiväämätön)
- Potilasohje sähköhoidosta 30.1.2012
- Päivystävän lääkärin vaihtuminen (päiväämätön ja allekirjoittamaton).
- Vanhuspsykiatrian osaston G2 toimintakertomus vuodelta 2015, HaiPro-ilmoituksia ja lääkehoitosuunnitelma 15.2.2016

Valvira toteaa, että asianosaiselle on hallintolain (434/2003) 34 §:n mukaan pääsääntöisesti ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Asia voidaan kuitenkin ratkaista asianosaista kuulematta esimerkiksi, jos kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle.

Valvira toteaa, että se on varannut Turun kaupungin hyvinvointitoimialan nimeämän yhdyshenkilön ylilääkäri Teija Nummelinin välityksellä Kupittaa psykiatriselle sairaalalle ja tarkastuksiin osallistuneille tilaisuuden lausua mielipiteensä liitteinä olevista tarkastuskertomuksista, joiden sisältämien tietojen ja havaintojen sekä ohjauksen pohjalta tämä päätös on tehty. Tämän vuoksi asia on ratkaistu varaamatta enää erikseen uudelleen Turun kaupungin hyvinvointitoimialalle tilaisuutta selityksen antamiseen.

Perustelut

1 Sairaalan osastot ja hoitotyön henkilöstömitoitus

Terveystieteidenhuoltolain (1326/2010) 4 §:n 1 momentin mukaan kunnan on osoitettava riittävästi voimavaroja kunnan peruspalvelujen valtionosuuden perusteena olevaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä terveydenhuollon palveluihin. Terveystieteidenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä varten kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän käytettävissä on oltava riittävästi terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Terveystieteidenhuoltolain 5 §:n 1 momentin mukaan kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava siitä, että terveydenhuollon henkilöstö, mukaan lukien sen yksityisen palveluntuottajan palveluksessa oleva henkilöstö, jolta kunta tai kuntayhtymä hankkii palveluja, osallistuu riittävästi terveydenhuollon täydennyskoulutukseen. Täydennyskoulutuksen sisällössä on otettava huomioon henkilöstön peruskoulutuksen pituus, työn vaativuus ja tehtävien sisältö.

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa on kuusi suljettua osastoa (paikkaluku/hoitotyöntekijöiden henkilöstömitoitus sulkeissa)

- A1: Akuutti suljettu osasto (20/0,85)
- A2: Akuutti avo-osasto (15/1,0)
- A3: Päihdepsykiatrian osasto (12/1,25)
- A6: Suljettu kuntoutusosasto (20/0,75)
- G1: Vanhuspsykiatrian osasto (15/1,1)
- G2: Vanhuspsykiatrian osasto (12/1,0)

Osastoilla A2, A6 ja G2 hoidetaan sekä vapaaehtoisessa että tahdosta riippumattomassa hoidossa olevia psykiatrisia potilaita, mistä syystä osastojen ovet ovat lukossa, mutta vapaaehtoisessa hoidossa olevat potilaat päästetään halutessaan pois osastolta. Potilaiden juridinen asema on selvä sen suhteen, onko potilas tahdosta riippumattomassa vai vapaaehtoisessa hoidossa. Delirium tremens- potilaiden (alkoholisekavuustila) hoito on keskitetty Turun yliopistolliseen keskussairaalaan.

Vanhuspsykiatrian osastolla G1 joudutaan Turun kaupungin palvelurakenteesta johtuen hoitamaan muistisairauksista kärsiviä psykiatrisin syin sisäänkirjattuja potilaita pysyvään hoitopaikkaan pääsyä odottamassa tosiasiallisesti jopa kuukausia sen jälkeen, kun heidän psykiatrinen akuutti hoidon tarpeensa on lakannut. Kenelläkään osaston G1 hoitohenkilökuntaan kuuluvalla ei ollut täydennyskoulutusta muistisairaiden potilaiden hoitamiseen, mistä heillä kuitenkin oli käytännön kokemusta.

Kupittaaan psykiatrisen sairaalan suljettujen osastojen hoitotyön henkilöstömitoituksessa on eroja. Henkilöstömitoitus vaihteli 0,75:stä 1,25:een. Suljetun kuntoutusosaston A6 pienimmän hoitotyön henkilöstömitoituksen 0,75 ja akuutin vastaanotto-osaston A1 henkilöstömitoituksen 0,85 muita suljettuja osastoja pienempien hoitotyön resurssien peruste ei ilmennyt tarkastuksella eikä asiakirjoista.

Valvira viittaa liitteinä oleviin tarkastuskertomuksiin ja toteaa, että muistisairaiden potilaiden pitkäaikainen hoito vaatii selkeästi erilaista osaamista kuin puhtaasti psykoottisesta häiriöstä kärsivien potilaiden akuutti hoito. Valvira toteaa, että vanhuspsykiatrian osaston G1 hoitohenkilöstön koulutuksen ja tehtävärakenteen tulisi vastata myös osaston muistisairaiden potilaiden ja heidän toimintakykynsä edellyttämää hoidon tarvetta, mikä turvaisi heille laadukkaat palvelut.

Valvira katsoo, että muistisairaiden potilaiden pääsy heidän osastolla G1 tarvitsemansa hoidon tarpeen loputtua heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta vastaavaan jatkohoitopaikkaan tulisi nykytilannetta paremmin varmistaa.

Valvira toteaa, että akuuteilla psykiatrisilla osastoilla potilaiden tai heidän hoidon tarpeen määrän voi muuttua äkillisesti. Psykiatristen sairaaloiden osastojen hoitotyön henkilöstömitoituksesta ei ole säädetty. Hoitotyön henkilöstömitoituksella tiedetään olevan yhteys pakon käyttöön, väkivaltatilanteiden ja haittatapahtumien määrään. Psy-

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

kiatrian vuodeosastoilla oleellista on turvata ns. hoidollinen läsnäolo, hoitajan saatavilla ja potilaiden käytettävissä olo, jolla ennakoidaan ja varmistetaan osaston ilmapiirin pysyminen rauhallisena ja myös hoidon ei-lääkkeellisen osan toteutuminen. Valvira katsoo, että suljetun kuntoutusosaston A6 ja akuutin vastaanotto-osaston A1 hoitotyön henkilöstömitoitus tulisi arvioida ja tarkistaa potilaiden edellyttämän hoidon tarpeen ja hoitotyön toimintojen perusteella.

2 Hoitoon toimittaminen, tarkkailu ja hoitoonmääräämispäätös

Perustuslain (731/1999) 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (1 mom.). Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta (3 mom.). Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet sekä edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumien.

Mielenterveyslain (1116/1990) 9 §:n (6.6.2014/438) mukaan tarkkailulähetteellä tarkoitetaan lääkärin allekirjoittamaa lausuntoa potilaan tahdosta riippumattoman hoidon tarpeesta. Tarkkailulähetteen tulee sisältää perusteltu kannanotto 8 §:n mukaisten tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytysten täyttymisestä. Lain 9 c §:n mukaan sen selvittämiseksi, ovatko tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset olemassa, henkilö voidaan ottaa tarkkailuun sairaalaan. Tarkkailuun ottaminen edellyttää aikaisintaan kolme päivää aikaisemmin laadittua tarkkailulähetettä. Lisäksi edellytetään, että henkilön tarkkailuun ottavassa sairaalassa työskentelevä virkasuhteinen lääkäri katsoo, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa. Lain 10 §:n 1 momentin mukaan viimeistään neljäntenä päivänä tarkkailuun ottamispäivän jälkeen tarkkailusta vastaavan lääkärin on annettava tarkkailuun otetusta kirjallinen tarkkailulausunto. Jos tarkkailusta vastaava lääkäri on esteellinen tai estynyt, lausunnon antaa sairaalan muu lääkäri. Tarkkailulausunnon tulee sisältää perusteltu kannanotto siitä, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta olemassa. Lain 11 §:n 2 momentin mukaan päätöksen tarkkailuun otetun määräämisestä hoitoon hänen tahdostaan riippumatta tekee sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaava ylilääkäri tai, jos hän on esteellinen tai estynyt, muu tehtävään määrätty ensisijaisesti psykiatrian erikoislääkäri. Päätös on tehtävä tarkkailulähetteen, tarkkailulausunnon ja sairauskertomuksen perusteella kirjallisesti viimeistään neljäntenä päivänä tarkkailuun ottamispäivän jälkeen.

Tarkastuksilla saatujen tietojen mukaan hoitoon määräämisprosessi sairaalassa on asianmukainen, eikä hallinto-oikeus ole muuttanut Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa tehtyjä hoitoonmääräämispäätöksiä.

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

Valvira toteaa liitteenä olevaan 22.3.2016 päivättyyn tarkastuskertomukseen viitaten, että tarkkailulähetteen laatiminen, tarkkailuun asettaminen, tarkkailulausunnon laatiminen ja potilaan tahdosta riippumattomaan hoitoon määrääminen sairaalle potilaalle tapahtuvat mielenterveyslaissa säädetyllä tavalla.

3 Lääkäripäivystys

Valvira toteaa liitteenä olevaan 22.3.2016 päivättyyn tarkastuskertomukseen viitaten, että virka-ajan ulkopuolella Kupittaan psykiatrisen sairaalan päivystys on järjestetty siten, että kotona päivystävä lääkäri saapuu tarvittaessa 30 minuutin kuluessa paikan päälle. Kotona päivystäviä lääkäreitä on kaksi. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin psykiatrian päivystäjä toimii em. vapaamuotoista päivystystä tekevien lääkäreiden takapäivystäjänä. (Päivystävän lääkärin vaihtuminen, päiväämätön).

Lääkäripäivystyksen järjestämisessä ei ilmennyt epäasianmukaisuuteen viittaavaa.

4 Potilaiden tilat ja olosuhteet

Sairaalarakennus on vuonna 1912 valmistunut kivitalo, joka on remontoitu vuosina 2007-2009. Vanhuspsykiatrian osastolla G2 potilashuoneet ovat yhtä kahden hengen huonetta lukuun ottamatta yhden hengen huoneita. Muilla suljetuilla osastoilla potilaita on samassa huoneessa tavallisesti 2-3, ja suljetulla kuntoutusosastolla A6 jopa neljä potilasta sijoitetaan samaan huoneeseen. Suljetuista osastoista 20-paikkaisen kuntoutusosaston A6 keskimääräinen kuormitus on vuonna 2015 ollut 21,07. Myös alkuvuonna 2016 osaston A6 potilasmäärä on ylittynyt yksittäisinä päivinä. Muilla suljetuilla osastoilla keskimääräinen kuormitus ei ole vuonna 2015 ylittänyt paikkalukua.

Kun otetaan huomioon se, että akuuttien psykiatristen potilaiden sijoittaminen yhden hengen huoneisiin vähentää väkivaltaa ja pakko-toimien määrää sekä nopeuttaa kuntoutumista, Valvira katsoo, että yleisenä tavoitteena tulisi olla näiden potilaiden sijoittaminen yhden hengen huoneisiin.

5 Potilaan itsemääräämisoikeuden rajoitukset

Mielenterveyslain 4 a luvussa (1423/2001) säännellään niistä edellytyksistä, joiden täytyessä potilaan perusoikeuksia saadaan rajoittaa tahdosta riippumattoman hoidon aikana. Luvun 22 a §:n mukaan tarkkailuun otetun tai hoitoon määrätyn potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa 4 a luvun säännösten nojalla rajoittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun tässä luvussa säädetyin edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava mahdollisimman turvallisesti ja potilaan ihmisarvoa kunnioittaen.

Mielenterveyslain 22 e §:n 1 momentin mukaan potilas saadaan vastoin tahtoaan eristää muista potilaista, 1) jos hän käyttäytymisensä tai uhkauk-

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

sensa perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita, 2) jos hän käyttäytymisellään vakavasti vaikeuttaa muiden potilaiden hoitoa tai vakavasti vaarantaa omaa turvallisuuttaan tai todennäköisesti vahingoittaa omaisuutta merkittävästi, taikka 3) jos potilaan eristäminen on välttämätöntä muusta erittäin painavasta hoidollisesta syystä. Saman pykälän 3 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa hoitohenkilökuntaan kuuluva saa käyttää potilaan kiinnipitämiseen tämän eristämiseksi välttämättömiä voimakeinoja. Asiasta on välittömästi ilmoitettava potilasta hoitavalle lääkärille. Mielenterveyslain 22 f §:n 1 momentin mukaan potilaan eristäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Potilasta hoitavan lääkärin on arvioitava eristetyn potilaan tila niin usein kuin tämän terveydentila edellyttää ja päätettävä toimenpiteen jatkamisesta tai lopettamisesta. Pykälän 2 momentin mukaan kun potilas on määrätty eristettäväksi, on hänelle samalla määrättävä vastuuhoitaja, jonka tulee huolehtia siitä, että potilas saa toimenpiteen aikana riittävän hoidon ja huolenpidon ja mahdollisuuden keskustella hoitohenkilökunnan kanssa.

Mielenterveyslain 22 k §:n 1 momentin mukaan sairaalan psykiatrasta hoitoa antavassa yksikössä tulee olla kirjalliset, riittävän yksityiskohtaiset ohjeet siitä, miten ko. lain 4 a luvussa tarkoitettuja potilaan itsemääräämisoikeuden rajoituksia toteutetaan.

5.1 Sairaalan eristämiskäytännöt

Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa käytetään mielenterveyslain 22 e §:ssä tarkoitetuista erityisistä rajoituksista pääasiassa eristämistä. Leposide-eristystä käytetään erittäin harvoin ja viimeisenä keinona. Sidotulla potilaalla on vierihoitaja. Käytäntönä on, että tarvittaessa ja enintään kahdeksan tunnin huone-eristykseen ja enintään neljän tunnin leposide-eristykseen jälkeen lääkäri arvioi uudelleen potilaan eristämisen jatkamisen tarpeen.

Eristystapahtumia oli Kupittaaan sairaalan tilastoimana yhteensä 199 vuonna 2015 suljetuilla osastoilla A1, A3, A6 ja G1. Eristystapahtumien määrä oli selvästi vähentynyt näillä osastoilla edelliseen vuoteen 2014 verrattuna, jolloin tapahtumia oli 234. Eristystapahtumien kesto vaihteli alle yhdestä tunnista yli vuorokauteen ollen em. vuosina tavallisimmin 5 tuntia-1 vrk tai 1-5 tuntia. Potilaat eivät keskusteluissa tarkastuksella tuoneet esiin, että heidät olisi eristetty väärin perustein. Myöskään tarkastetuista potilasasiakirjoista ei ilmennyt epäasianmukaiseen eristämiskäytäntöön viittaavaa.

5.2 Kupittaaan psykiatrisen sairaalan itsemääräämisoikeuden rajoituksia koskevat ohjeet

Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa on käytössä 11.6.2015 päivätty ohje mielenterveyspotilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta. Valvira toteasi liitteenä olevassa tarkastuskertomuksessa 22.3.2016, että kirjallisten ohjeiden itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta tulee olla riittävän yksityiskohtaiset siltä osin, miten mielenterveyslaissa säädettyjä potilaan itsemääräämisoikeuden rajoituksia toteutetaan. Valviran Kupittaaan psykiatrisesta sairaalasta saaman tiedon mukaan em. ohjeen uudistamisesta on keskusteltu, ja uusi ohjeistus on työn alla. Saadun tiedon mukaan kaikki ohjeet

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

päivitetään työryhmässä, joka valmistelee ensi vuoden vaihteessa tapahtuvaa Turun kaupungin ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin psykiatrian toimintojen yhdistymistä.

Valvira katsoo, että nykyinen Kupittaaan psykiatrisen sairaalan ohje itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta vastaa mielenterveyslain säännöksiä. Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa toteutettuja itsemääräämisoikeuden rajoituksia tullaan vielä arvioimaan tarkemmin asian yhteydessä vireille tulleisiin kanteluihin annettavissa ratkaisuisissa. Asia ei tältä osin tässä vaiheessa anna aiheutta Valviran toimenpiteisiin.

5.3 Eristystilat

Valvira toteaa, että suljetulla kuntoutusosastolla A6 on yksi eristyshuone. Toinen osasto A6:n eristystila on osaston välittömässä läheisyydessä toisella saman kerroksen osastolla A8, usean suljetun oven takana. Kyseistä osastolla A8 sijaitsevaa eristyshuonetta joudutaan Valviran saaman selvitöksen mukaan käyttämään noin kuusi kertaa vuodessa. **Valvira pitää josain määrin hoidollisesti hankalana, että potilas joudutaan eristämistilanteessa viemään useiden ovien kautta toiselle osastolle.**

Osaston G1 eristyshuoneesta on tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella ainoastaan kuvayhteys kansliaan. Tarkastuksella todettiin, että eristyshuoneen ja päiväsalin välillä on kaksi ovea, ja hoitohenkilökunnan kanslia sijaitsee eristyshuoneeseen nähden käytävän toisessa päässä. Tarkastuskäynnin perusteella jäi epäily siitä, ettei yhteydensaanti toteudu käytännössä riittävän nopeasti ääniyhteyden/soittokellon puuttuessa. **Valvira toteaa, että eristetyllä potilaalla tulee olla mahdollisuus saada viivytyksettä myös ääniyhteys hoitohenkilökuntaan.** Oveen koputtamista tai huutamista ei voida pitää riittävänä tapana, ottaen varsinkin huomioon, että osastolla hoidetaan vanhuspotilaita. Osaston A3 eristyshuoneista oli yksisuuntainen ääniyhteys, eikä potilaan ääni kuulunut hoitohenkilökunnalle. Valviran tarkastuksen jälkeen saaman tiedon mukaan osaston G1 ja osaston A3 eristyshuoneisiin järjestetään molemmin puolinen puheyhteys.

5.4 Leposide-eristys

Asiassa saadun tiedon mukaan Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa käytetään leposide-eristyksiä erittäin harvoin, mistä syystä kaikilla osastoilla ei ole työssä sitomisen käytännössä hallitsevaa henkilökuntaa. Valviran henkilökunnan kanssa tarkastuksella käydyistä keskusteluista ilmeni, että leposide-eristuksen yhteydessä "talosta" etsitään leposideiden käytön hallitseva työntekijä.

Valvira toteaa, että potilaan sitomiseen liittyy vakavia, jopa hengenvaarallisia riskejä. Siteitä vastaan rimpuilevat potilaat voivat esimerkiksi altistua luurankolihasten vaurioille, ja liian kireälle laitettut siteet voivat johtaa hermovaurioon ja raajahalvauksiin.

Valvira katsoo, että Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa olisi suunnitelmallisesti varmistettava leposide-eristämisen toteuttamisen hallitsevan hoitohenkilökunnan jatkuva saatavuus.

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

6 Hoidon laatu ja potilasturvallisuus

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 3 §:n mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon, ja hänen äidinkielsä on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon hänen hoidossaan ja kohtelussaan.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994, ammattihenkilölaki) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on muun muassa edistää potilasturvallisuutta sekä terveydenhuollon palvelujen laatua muun muassa varmistamalla, että terveydenhuollon ammattihenkilöllä on ammattitoiminnan edellyttämä koulutus, muu riittävä ammatillinen pätevyys ja ammattitoiminnan edellyttämät muut valmiudet.

Ammattihenkilölain 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koitua hyöty ja sen mahdolliset haitat. Ammattihenkilöllä on myös velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään.

Ammattihenkilölain 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärityksestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 8 §:ssä säädetään laadusta ja potilasturvallisuudesta. Terveydenhuollon toimintayksikön on laadittava suunnitelma laadunhallinnasta ja potilasturvallisuuden täytäntöönpanosta. Suunnitelmasta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön antamalla asetuksella (341/2011).

Sairaalan ilmoituksen mukaan sen palveluksessa on ruotsin kieltä taitavaa henkilökuntaa siinä määrin, ettei ruotsin tulkkauspalvelua ole tarvittu. Tärkeimmät hoitokontaktit järjestetään aina niin, että ruotsinkieltä taitava hoitaja on mukana. Vanhuspsykiatrian osastolla G1 on ollut äidinkielenään ruotsia puhuva lääkäri ja muilla lääkäreillä on virkamiesruotsin edellyttämä osaaminen. Uudemmat ammattikorkeakoulusta valmistuneet sairaanhoitajat ovat suorittaneet virkamiesruotsin koulutuksensa. Ruotsin kielestä maksetaan kielilisää. Potilasohjeita ja potilasasiamiehen esite on myös ruotsiksi.

Kupittaaan psykiatrisella sairaalalla on käytössä HaiPro- Terveydenhuollon vaaratapahtumien raportointijärjestelmä, ja sairaala on mukana Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sopimus pohjaisessa RAI-vertailukehittämisessä. Turun kaupungin hyvinvointitoimialalla on vuonna 2015 otettu käyttöön systemaattinen vakavien vaaratapahtumien tutkintamenettely ja niiden käsittely potilasturvallisuusneuvottelukunnassa.

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

Tarkastuskäynneillä tarkistettiin potilasasiakirjoista, lääkelistoista ja lääkkeenjakokorteista usean potilaan lääkitys pistokokeena. Lääkehoidossa ei ilmennyt viitteitä yllääkityksestä tai epäasianmukaisesta polyfarmasiasta. Valvira lisäksi viittaa liitteenä olevassa 30.5.2016 päivätyssä tarkastuskertomuksessa esittämiinsä Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskukselta (Fimea) saamiinsa tietoihin koskien Turun kaupungin hyvinvointitoimialan sairaala-apteekin tarkastusta ja sairaala-apteekin suorittamaa tarkastusta vanhuspsykiatrisella osastolla G1.

Tarkastuskäynneillä haastatellut potilaat kertoivat saaneensa sairaalassa hyvää hoitoa. Myös Valviralle toimitetuissa potilaspalautteissa potilaat ilmaisivat tyytyväisyytensä saamaansa hoitoon.

Valvira toteaa, että Kupittaaan psykiatrisessa sairaalassa annetun hoidon laatua tullaan vielä arvioimaan tarkemmin asian yhteydessä vireille tulleisiin kanteluihin annettavissa ratkaisuissa. Asia ei tältä osin tässä vaiheessa anna aiheutta Valviran toimenpiteisiin.

7 Ammattioikeuksien varmistaminen

Valvira ylläpitää terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriä (Terhikki). Työnantaja voi tarkistaa terveydenhuollon ammattihenkilön ammattipätevyyden Terhikki-rekisterin julkisesta tietopalvelusta (JulkiTerhikki) (www.valvira.fi/terveydenhuolto/terveydenhuollon_ammattioikeudet/tyonantajat).

Valvira toteaa liitteenä olevaan 30.5.2016 päivätyyn tarkastuskertomukseen viitaten, että sen tekemän vanhuspsykiatrian osaston G1 henkilökunnan Terhikki-tarkistuksen seurauksena ilmeni, että Kupittaaan psykiatrisen sairaalan korvaushoitopoliklinikalla työskenteli sairaanhoitajana henkilö, jolle valvontaviranomainen ei ollut myöntänyt oikeutta harjoittaa sairaanhoitajan ammattia laillistettuna ammattihenkilönä. Turun kaupungin hyvinvointitoimialalla ei ollut tarkistettu henkilön ammatinharjoittamisoikeutta Valviran Terhikki-rekisterin julkisesta tietopalvelusta hänen kanssaan solmittujen työsopimusten alkaessa eikä niiden aikana.

Valvira pitää potilasturvallisuuden kannalta välttämättömänä, että työnantaja tarkistaa aina terveydenhuollon ammattihenkilöitä rekrytoisessaan ja työsopimuksia uusiessaan sekä työntekijöiden tehtäviä muuttaessaan heidän oikeutensa toimia terveydenhuollon ammattihenkilön tehtävissä.

8 Järjestämisvastuulla olevan toiminnan omavalvonta ja avoin turvallisuuskulttuuri

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 6 §:n 1 - 2 momentin mukaan valtion ja kunnan viranomaisella sekä muulla julkisoikeudellisella yhteisöllä, Kansaneläkelaitoksella, Eläketurvakeskuksella, potilasvahinkolautakunnalla, eläkesäätiöllä ja muulla eläkelaitoksella, vakuutuslaitoksella, huoltotoimintaa tai sairaanhoitotoimintaa harjoittavalla yhteisöllä tai laitoksella, yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajalla sekä apteekilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus ilman viraston pyyntö-

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

äkin ilmoittaa sille seikasta, joka voi vaarantaa asiakas- tai potilasturvallisuutta, elinympäristön tai väestön terveellisyttä tai turvallisuutta taikka joka voi vaikuttaa valvottavan toiminnanharjoittajan luotettavuusarviointiin.

Terveydenhuoltolain 57 §:n mukaan terveydenhuollon toimintayksikössä on oltava vastaava lääkäri, jonka on johdettava ja valvottava toimintayksikön terveyden- ja sairaanhoitoa. Valvontavastuu koskee kaikkea organisaation järjestämisvastuulla olevaa toimintaa.

Valvira toteaa, että työnantaja on ensisijainen toimintayksikön toimintaa ja työntekijöitä valvova taho, ja ainoa, jolla on mahdollisuus ohjeistaa, seurata ja arvioida toimintaa reaaliaikaisesti sekä puuttua viivytyksestä havaittuihin epäkohtiin. Useimmissa tapauksissa työpaikoilla havaitut epäasianmukaisuudet voidaan hoitaa työnantajan toimenpitein, eikä niistä tarvitse ilmoittaa valvontaviranomaisille. Tavoitteena on, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä toteutetaan suunnitelmallista omavalvontaa, jonka avulla ehkäistään epäasianmukainen menettely, havaitaan epäkohdat ja puututaan niihin mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti ja näin varmistetaan toiminnan laatu ja potilasturvallisuus.

(www.valvira.fi/terveydenhuolto/julkaisut ja määräykset/ohjeet/Avoin turvallisuuskulttuuri edistää potilasturvallisuutta ja auttaa työnantajaa valvomaan toiminnan asianmukaisuutta Valviran ohje 4/2012)

Valvira toteaa 30.5.2016 päivättyyn tarkastuskertomukseen viitaten jälkikäteisenä arvionaan, että Turun kaupungin hyvinvointitoimialan tai Kupittaa sairaalan olisi tullut ilmoittaa Valviralle tai aluehallintovirastolle siitä, että vuoden 2013 sisäisessä tarkastuksessa osaston G1 hoitohenkilökunnasta peräti yli puolen oli todettu toimineen epäasianmukaisesti ja siitä, että tapauksia – lääkehävikkiä ja siihen vaikuttaneita olosuhteita ja tekijöitä - ei ollut pystytty kaikilta osin selvittämään. Valviran jälkikäteisen arvion mukaan hyvinvointitoimialan vuonna 2013 tekemästä sisäisen tarkastuksen osastoa G1 koskevasta raportista ilmenevät tiedot olisivat todennäköisesti johtaneet valvontaviranomaisten ohjaus- ja valvontatoimenpiteisiin. Toisaalta Valvira ei voi kuitenkaan todeta, että ilmoittamatta jättäminen oli selkeä laiminlyönti, koska silloin tilanteesta käytettävissä olleiden tietojen nojalla Kupittaa sairaalassa oli perusteltua arvioida, että omavalvonta oli riittävän tuloksellista.

Valvira ei ole tekemillään tarkastuksilla havainnut ajankohtaisesti potilaiden kaltoinkohteluun tai ylilääkitsemiseen viittaavia seikkoja. Sairaala-apteekin tehtäviin kuuluu seurata lääkkeiden kulutusta osastoittain. Lisäksi Kupittaaan psykiatrisen sairaalan jokaisella suljetulla osastolla on kaksi nimettyä lääkevastaavaa sairaanhoitajaa, joiden tehtäviin kuuluu lääkehävikin seuranta osastolla. Sairaalassa on käytössä lääkkeidenjaon kaksoistarkastus. Valviran käytettävissä olleiden tietojen mukaan potilaiden lääkitseminen perustuu asianmukaisesti lääkäreiden potilaskohtaisesti antamiin lääkemääräyksiin.

Valvira toteaa 22.3.2016 päivättyyn tarkastuskertomukseen viitaten, että se suositteli ns. yölihoitajajärjestelmää potilasturvallisuuden varmistamiseksi ja omavalvonnan parantamiseksi, muun muassa siitä syystä, että sisäisen

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

tarkastuksen raportista 30.9.2013 koskien vanhuspsykiatrian osastoa G1 ilmenee, että epäasianmukainen toiminta oli useassa tapauksessa ajoittunut virka-ajan ulkopuolelle. Valviran saaman tiedon mukaan Kupittaa psykiatrisessa sairaalassa on toimeenpantu ns. yölihoitajaa vastaavan ns. vastuuhoidajan toiminta, joka parantaa potilasturvallisuutta ja omavalvonnan toteutumista sekä edistää yhtenäisten hyvien käytäntöjen syntyä sairaalan suljetuilla osastoilla.

Valvira katsoo, että omavalvontaa tulisi jatkaa ja avointa turvallisuuskulttuuria edistää Kupittaa psykiatrisessa sairaalassa suunnitelmallisesti potilaiden hyvän hoidon ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi, ja valvontailmoitusten tekemistä harkittaessa tulisi pyytää valvontaviranomaiselta herkästi neuvontaa tilanteen punnintaa varten.

9 Johtopäätökset

Valvira ei ole havainnut Kupittaa psykiatrisen sairaalan suljettujen osastojen tarkastuksilla eikä todennut selvityksessä sellaisia potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia, jotka edellyttäisivät määräyksen antoa epäkohtien korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta Turun kaupungin hyvinvointitoimialalle.

Valvira jatkaa yhdessä Lounais-Suomen aluehallintoviraston kanssa Kupittaa psykiatrisen sairaalan valvontaa.

Asian ratkaisussa sovelletut säännökset

Perustuslaki (731/1999) 7,19 ja 22 §
Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta (669/2008) 6 §
Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994) 1,15 ja 22 §
Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 3 §
Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 4, 5 ja 57 §
Mielenterveyslaki (1116/1990) 8,9,10,11,22a, 22e, 22k, 33a, 33b ja 33c §

Muutoksenhaku ja täytäntöönpano

Tähän päätökseen ei saa hallintolain (434/2003) 53 d §:n perusteella hakea valittamalla muutosta.

Asian käsittelyyn Valvirassa ovat osallistuneet ryhmäpäällikkö, lääkintöneuvos, psykiatrian dosentti Markus Henriksson, lakimies Jenny Rebold ja ylitarkastaja Anna-Maija Liedenpohja.

Dnro 224/06.02.01.08/2016

15.6.2016

Johtaja

Tarja Holi

Ylilääkäri

Riitta Pöllänen

Liite

Liite 1 Vanhuspsykiatrian osaston G1 tarkastuskertomus 22.3.2016
Liite 2 Kupittaaan psykiatrisen sairaalan osastojen A1, A2, A3, A6, G1 ja
G2 tarkastuskertomus 30.5.2016

Jakelu

Turun kaupungin hyvinvointitoimiala, Terveyspalvelut, palvelualuejohtaja

Tiedoksi

Lounais-Suomen aluehallintovirasto, Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat –
vastuualue
Sosiaali- ja terveyslautakunta

Lisätietojen antaminen

Asiasta antaa tarvittaessa lisätietoja ylilääkäri Riitta Pöllänen, puh. 0295
209 458.